

Szociológiai iskola

Hatása a magyar büntetőjog-alkotásra a XX. sz. első felében

Már a római jogfejlődést is a társadalom mindennapi gyakorlati szükségletei határozták meg. Ebben az időszakban a jog alkotóinak és alkalmazóinak jelentős része nem volt tanult jogász. Ez nem azt jelenti, hogy a római jog pusztán empirikus megoldások gyűjteménye, amelyből hiányzik az általánosítás, sőt a kor emberei nem csak egyes jogtételeket fogalmaztak meg, hanem évezredekre ható jogelméleti jellegű általánosításokra jutottak. Ezeket a társadalom működéséből fakadó jogelméleti megállapításokat tekinthetjük a pozitívista jogi gondolkodás és a később ez alapján létrejött jogszociológiai gondolkodásmód alapjainak.

A jogszociológia fogalma

A jogszociológia, illetve a szociológiai gondolkodásmód és iskola kialakulása azonban még – a római birodalom bukása után – csaknem két évezredet váratott magára. Igazából e szemléletmód kialakulását a társadalmi változások hozták magukkal. A kapitalizmus fejlődésével ugyanis a korábban alkalmazott ún. normatív jogi szemléletet, az erőltetett és elvont jogi fogalmak használatát, a jog önmagából való magyarázatát nem lehetett tovább használni. A tőkés társadalom monopolizálódásával új gazdasági és társadalmi viszonyok jöttek létre, amelyek egyre kevésbé túrték el a korábbi szabályozást.

A jog normatív szférája és a valóságos viszonyok között szakadék tántogott, amelynek áthidalására új elméleti keretet kellett kidolgozni.¹

Ennek a problémának a megválaszolására jöttek létre az első jogszociológiai elméletek. A jogszociológiai gondolkodás elméleti kereteit az első időszakban – XIX. sz. végén, a XX. sz. elején – még a jogelmélet, jogbölcselet adta. Az empiria csak később, a kilencszázas évek első évtizedében nyert teret a jogszociológiai gondolkodásmódban.

A szociológiai elméleteket a három nagy euro-atlanti jogrendszerben – angol-szász, német, francia – három nagy szociológus-jogász neve fémjelezte.

A pragmatista iskola

Elméleti megalkotója *Roscoe Pound* amerikai professzor volt. Véleménye szerint a jogelmélet minden fontos kérdésére a jogi stabilitás és változásigényekhez, az általános biztonsághoz és az individuális

emberi élet egyeztetéséhez kapcsolódik. Elemezve a jogtörténetet, arra a következtetésre jutott, hogy a stabilitás és változási-igény ellentmondása az ún. relatív természetjog kialakításával oldható fel.

A relatív természetjog azon alapvető megállapítások – posztulátumok – összessége, amelyek az adott kortól és társadalomtól függő módon az adott társadalom olyan igényeit és követeléseit tartalmazzák, amelyek jogi szabályozást kívánnak. Nézete szerint a jogásznak, a jogszociológusnak egyfajta társadalmi mérnöknek kell lennie, ehhez azonban el kell válnia a szobatudósokra jellemző jogi gondolkodástól. Objektíven fel kell mérni a társadalmi igényeket, érdekeket és ezek alapján kell megformálni az adott társadalom adott időszakára vonatkozó jogi posztulátumait, melyekre a jogalkotásnak és alkalmazásának is támaszkodnia kell.²

A német iskola

A iskola megalapozói *Karl Marx* és *Max Weber* voltak, illetve a német jogszociológia művelői az ő – egyébként lényegesen különböző – társadalomelméletükből indultak ki.

A jogszociológia fogalmát és tárgyát *Max Weber* a szociológiáról, mint a társadalmi cselekvést értelmezően megértő tudományról szóló koncepciójával összhangban határozta meg. A szociológia a társadalmi cselekvés értelmező megértésére irányul, ennek megfelelően a jogszociológia a jogi jelenségeken és képződményeken csupán egyes emberek tényleges, vagy lehetségesként megkonstruált társadalmi cselekvésének meghatározott természetű folyamatát érti.

A jogszociológiának, mint megértő tudománynak abból kell kiindulnia, hogy értelmileg irányított cselekvés számunkra

érthető hordozói csak egyes emberek elkülönült cselekvésének folyamatai és összefüggései lehetnek. Ezért az állami és a jogi képződményekben is az egyén elkülönült társadalmi cselekvéseinek folyamatait és összefüggéseit kell látni. Minthogy a szociológia a társadalmi cselekvés szubjektív értelmét kutatja – azt az értelmi összefüggést, amely a cselekvő vagy a megfigyelő előtt a viselkedés értelmes okának tűnik – a jogi képződményeket is olyan képzetekként kell felfogni, amelyek az emberek társadalmi cselekvését kauzálisan meghatározzák.³

A jogi jelenségeket, jogi normákat és képződményeket a szociológia – jogszociológia – empirikus létezésében vizsgálja, azt kutatja, milyen ezek reális hatása. A jogszabály valamely rendelkezése számára nem normaként, hanem valószínűségként, esélyként jelenik meg. A jogi norma azt az esélyt, valószínűséget jelenti, hogy a tényállásban körülírtakra a jogkövetkezményben ismertetett tények – pl. büntetés – következnek be.

A jogot, a jogrendet, a jogi előírásokat vizsgálva a jogszociológia azt kérdezi, mi történik valamely közösségen belül ténylegesen azért, mert valószínű, hogy a közösségi cselekvésben részes emberek ezt vagy azt a rendet szubjektíven érvényesnek tekintik és gyakorlatilag annak kezelik, azaz saját cselekvésüket arra építik. A jogi norma, mint empirikus érvényesség, mint a reális emberi cselekvést kiváltó okok együttese jelenti a szociológia tárgyát.⁴

Weber értelmezésében tehát a jogszociológia tárgya a jogi jelenségek, folyamatok és képződmények empirikus érvényességű társadalmisága.

Ez a felfogás, mint azt láthatjuk, lényegesen eltér a korábbi jogdogmatikai szemléletmódtól.

A jogdogmatikai szemlélet a jogot, a jogi normákat és képződményeket nem em-

pirikus, hanem eszmei érvényességükben fogja fel. A jogtudomány normajelenségeket, dogmatikus tartalmat vizsgál, a jogi normákat fogalmilag ragadja meg, logikai úton, úgy, hogy logikailag ellentmondásmentes rendszerré álljanak össze. A jogi szemléletmód azt kérdezi, hogy mi számít eszményinek, mint jog. A jogszociológia a jogi jelenségeket a reális történet – a lét – síkján, a jogdogmatika pedig az eszmei – legyen – síkján kutatja. Az előbbinél az empirikus érvényesség, míg az utóbbinál a normatív – jogi normák eszmei – érvényessége dominál.⁵

Ahogy a német jogszociológia fejlődésében *Max Weber* a meghatározó, úgy a francia jogszociológia – és általában a szociológia is – elválaszthatatlan *Emile Durkheim* munkásságától. Durkheim kidolgozza a *mechanikus és az organikus szolidaritás* elméletét. A mechanikus szolidaritás az egyenlők szolidaritása, – a társadalomban – amely azon a kollektív meggyőződésen alapszik, hogy a társadalom tagjai egymásra utaltak és olyan mértékben kötődnek és függenek egymástól, hogy mindenfajta eltérő magatartás szigorúan büntetendő.

Az organikus szolidaritás olyan munkamegosztásból fakad, ahol a társadalom minden tagja mint individuum rendelkezik bizonyos funkcióval, és ezt némi szabadságfokkal teljesítheti. Éppen ezért szükség van egyfajta szabályozásra, amely lehetővé teszi a javak cseréjét.

A társadalmi szolidaritás a jogban fejeződik ki, így bizonyos értelemben a jogban érzékelhető különbségekben lelhető fel a társadalmi szolidaritás típusa is.⁶

A jogszociológusok között elsőként Durkheim vállalkozott a büntetőjog társadalmi funkciójának vizsgálatára. Alaptétel szerint a primitív társadalomban a munkamegosztás kiscsoportú, ennek megfelelően a

mechanikus szolidaritás elve, tehát az egyenlők szolidaritása uralkodik. Ennek kifejeződése a nagy társadalmi homogenitás, a tradíciók feltétlen uralma. Az individuum számára a státus a döntő, a szerződés szerepe kicsi. Durkheim a jogi szankciók elemzésével jutott erre a következtetésre, miután megállapította, hogy a primitív társadalmakban az a cselekmény került büncselekményként büntetésre, amely a közt sértette és az elkövető büntetésében a kollektív tudat került kifejezésre.

A társadalom maga büntetett, mint Rómában a korai időszakban, vagy Athénban.

A társadalmi szolidaritás másik formáját, amely már a fejlett társadalmak sajátja, ismét a jogokon keresztül közelíti meg. Az a tény, hogy a szankció restitutív jellegű, nem az egyenlők szolidaritását fejezi ki az egész társadalom nevében, hanem az organikus egymásra utalt egyének lépnek elő a jogban, hogy jogaik biztosításán keresztül az egyén maximálisan működhessen közre a társadalom érdekében végzett munkában.

Ezekből következik, hogy a mechanikus szolidaritást kikényszerítő jog represszív jellegű, elsősorban büntetőjog. Ezzel szemben az organikus szolidaritásnak a családjog, a kereskedelmi jog, a közigazgatási jog, az alkotmányjog felel meg.⁷

A bűnözés magyarázatai

A sokféle irányzat és iskola közül az egyik legismertebb – és legelfogadottabb – Emile Durkheim elmélete. Ez a bűnözés funkcionális elemzéséből eredeztethető elmélet. A bűnözést a társadalom normális jelenségének tekinti. Létezése hozzájárul a társadalom stabilitásához a csoportértékek és erkölcsök megjelenési formája. A bűn-

zés nagyarányú emelkedése vagy csökkenése azonban a társadalom valamilyen rendellenességéről tanúskodik, és csak ebben az esetben beszélhetünk róla, mint patológiás jelenségről.

Dürkheim szerint a törvények a nép kollektív érzését hivatottak védeni, és minthogy a bűnözés társadalmi termék, ezért a büntetési cél nem lehet a megtorlás, vagy az elrettentés, hanem a törvények sérthetlenségének demonstrálása.⁸

Dürkheim megalkotta az *anómia* – normanélküliség – fogalmát. Lényege, hogy a társadalmi válságok, erkölcsi válságok dezorganizációt, káoszt teremtenek, melyben az egyén egyre inkább izolálódik, elhagyottá válik és így nagyobb eséllyel válik bűnözővé.

Dürkheim anómiaelméletét a harmincas években az amerikai *Robert K. Merton* fejlesztette tovább. Ő a normasértő viselkedés magyarázatát a társadalom szerkezetében kereste. Véleménye szerint az anómiát azok a szociális és kulturális struktúrák határozzák meg, amelyek a személyiség életkörüzetét jelentik. Az emberi viselkedést két tényező függvényében kell vizsgálni, nevezetesen a társadalmi célok és a célok eléréséhez szükséges eszközök függvényében. A kapitalista társadalmi rendszerben a fő cél az anyagi haszonszerzés, ugyanakkor a cél eléréséhez szükséges eszközök nem mindenki számára egyformán állnak rendelkezésre. Akik számára elérhetetlenek ezek az eszközök, azok szociális helyzetük javítására illegitim eszközöket használnak, ezért mutatható ki egyértelmű korreláció a bűnözés és a szegénység között.

A XX. század első évtizedeiben a szociológia jelentős fejlődésen ment keresztül az USA-ban is. Különösen a chichagói egyetem kutatói és oktatói jártak élen az empirikus munkában. Az általuk teremtett szociológiai iskolát ebben az időszakban a

pragmatizmus és a formalizmus jellemezte. Véleményük szerint a gyors társadalmi változások, az egyenlőtlen társadalmi fejlődés, a bizonytalanság, az élet kiszámíthatatlansága feszültséget, konfliktusokat hozott létre a hivatalos kultúra, a társadalmi rend és a marginalizálódott csoportok és egyének között. Ez okozhatta a század első felében a bűnözés nagymértékű megnövekedését.⁹

A chichagói iskola egy másik jelentős szociológiai elmélete az ún. *differenciális asszociáció* elmélete. Az elmélet alapjainak megalkotója *Edvin Sutherland* professzor volt. Nézetek szerint a bűnözés tanult viselkedési forma, amit az emberek interakciók során sajátítanak el, és ami az adott társadalmi feltételek mellett generációról generációra öröklődik át.¹⁰

Az, hogy valakiből bűnöző lesz, vagy sem, attól függ, hogy a környezetében tanult különböző viselkedési formák és nézetek közül melyikkel azonosul. Innen ered az eltérő nézetek elmélete elnevezés.

A jogszociológia Magyarországon

Magyarországon a politikai gondolkodás fejlődésében nagy jelentősége volt a jogi szemléletnek, a jogi fogalmaknak, a jog társadalmi helyzete olyan felfogásának, amely szerint önfejlődéséből következően egyszerre biztosít keretet és korlátot a politikai tevékenységnek és a politika legfontosabb eszközeként működik. Ebben a felfogásban megnyilvánul az a nemesi jogszemlélet, amely a maga kiváltságos jogainak fenntartásával saját életmódját tartotta fent, és amelyben a jogosultságok különös hangsúllyal estek latba. *Kulcsár Kálmán* szerint a magyar jogi gondolkodás mélyén mindig ott rejtett a politikai elem. Régiókn

történelmi viszonyaiban a jelentős reformok végrehajtása mindig a jogi szabályozás középpontba állításával történt. Ebből következett a magyar jogszemlélet hajlandósága bizonyos fokú redukcióra, a sokréttű összefüggésekkel rendelkező jelenségek politikai és jogi aspektusokra történő leszűkítésére, amely a jogot a saját lehetőségein kívülre kényszeríti és túlértékeli hatókörét és jelentőségét. Másrészről jellemzőjévé vált a történeti szemléletmód.¹¹ Ez a történeti szemléletmód azonban a XIX. század vége felé kedvezett a nyugaton éppen kibontakozóban lévő szociológiai szemlélet, illetőleg a szociológiai elemek meghonosodásának.

Ezek a nézetek elsősorban a francia és az angol jogszociológiai iskola jegyeit viselték magukon, többnyire azonban konzervativizmussal, vagy a magyar történeti intézményeket a központi hatalommal szemben konzervatív érvekkel védő vonással párosultak.

Megjelent a jognak mint a társadalmi problémák megoldására, a társadalmi haladás, a változás érdekében korlátlanul használható eszköznek a víziója.

A XIX. század végén, a huszadik század elején tehát a jogszemléletet ez a furcsa kettősség jellemzi. Még élnek a tradicionális jogi hagyományok, a régi szokások, és ezekre egyaránt utaltak azok, akik ezek megváltozására törekedtek, és azok is, akik szerint a régi hagyományokat kell folytatni.

A szociológia tudománya hazánkban a jogtudomány segítségével honosodott meg. Az első szociológiaiával is foglalkozó társadalomtudósok jogász alapképzettsgűek voltak.¹² A századvég egyik legkiválóbb európai jogfilozófusának, *Pulszky Ágostnak* munkásságával kezdődött a szociológiai szemlélet térnyerése. Pulszky lefordította magyarrá – és kísérő jegyzetek-

kel látta el – *Maine A jog őskora* c. jogfilozófiai munkáját. Ez a munka, amely a jogfejlődés, a jogi jelenségek kutatásának társadalmi összefüggéseit hangsúlyozza, tulajdonképpen alapvetően jogszociológiai szemléletmódot tükrözött.

Pulszky munkássága nagy hatással volt *Pikler Gyula* tevékenységére, aki már egyértelműen empirikus szemléletű jogszociológusnak tekinthető. *Pikler* munkássága egyébként szintén összekapcsolódott a politikával, mivel kutatásainak eredményeképpen a polgári radikalizmus egyik ideológiai vezéralakjává vált.

A korszak egyik neves jogtudósa, *Somló Bódog* is foglalkozott szociológiai gondolatokkal, mikor az ősi társadalmak elemzéséből kiindulva közelítette meg az állami beavatkozás problematikáját.

Mint azt már említettem, a XX. század elején a polgári radikálisok és a szociáldemokraták is megpróbálkoztak szociológiai szempontokat érvényesíteni a jogalkotásban, illetve a joggal kapcsolatos kutatásokban, azonban igazán jelentős eredményeket nem értek el a témában. Ezek elsősorban a német *Eugen Ehrlich* és *Hermann Kantorowicz* ún. *szabadjogi szemléletének* lecsapódásai voltak, melynek lényege az volt, hogy a jogot társadalmi összefüggésekbe ágyazták és elutasították az állami jog kizárólagosságát. A társadalmi viszonyok értékeléséből felismerhető szabadjogot az állami jogot kiegészítő, pótló, esetenként módosító erőnek fogták fel. Véleményük szerint a szabadjog az a talaj, amelyből az állami jog keletkezik.

Magyarországon ez a gondolat elsősorban a *magánjog* területén jelentkezett, elsősorban a szociális jog területén, amelyben az egyén helye szociális viszonyai által meghatározott, és a jognak is a szociális szempontokat kell előtérbe állítania és azt szolgálnia.

Sarkítva: a szabadjogi jogszociológiai iskola művelői szerint a jó jogalkotással megszüntethetők a társadalmi problémák és feszültségek. Ilyen szabadjogi szemléletű szerzőként volt ismert ebben az időszakban a szociáldemokrata *Ágoston Péter*, aki a sztrájkjoggal foglalkozott, *Meszlényi Artúr*, aki a svájci törvénykönyvet elemezte jogszociológiai szempontból, és a polgári radikális *Szirtes Artúr* aki egyebek között a szociális jog elméletét is kidolgozta.¹³

Az európai liberális büntetőjog főbb alapelveit a francia forradalom elveire épülő francia büntetőkódex fogalmazta meg először. Alapelvei között a legjelentősebbek *a törvény előtti egyenlőségen kívül a nincs bűncselekmény törvény nélkül és a nincs büntetés törvény nélkül elvei, valamint az ártatlanság véelme voltak.*¹⁴

Ezek az elvek a korábbi feudális büntetőjog nyílt jogegyenlőtlenségéhez és bírói önkényéhez képest nagy haladást jelentettek.

A századforduló hatályos büntető-, és büntetés-végrehajtási törvénykönyve, a korszakok jelentőségű 1878. évi 55. tc., a kodifikátor igazságügy-miniszterrel elnevezett *híres Csemegi-kódex* ezeknek az alapelveknek megfelelően kimondja, hogy „*büntettet vagy vétséget csak azon cselekmény képez, amelyet a törvény annak nyilvánít. Büntett vagy vétség miatt senki sem büntethető más büntetéssel, mint amelyet arra elkövetése előtt a törvény megállapított.*”

Ez a jogszabálygyűjtemény magán viseli a korszak liberális eszmerendszerét, ugyanakkor műfajában a klasszikus, dogmatikus iskola jegyeit viseli magán.

Ennek egyértelmű jele *a tetten előtérbe helyező büntetőjogi szemlélet*, melynek alapja a cselekmény, és nem annak elkövetője, a tettes. Ez is a tv. előtti egyenlőség elvén alapuló gondolat. Másik jele a *bűnös-*

ségen alapuló felelősség elve, melynek lényege az, hogy csak szándékos, illetőleg a gondatlan elkövetés előidézése valamilyen tettel minősülő bűncselekménynek. Aki valamely következményt sem szándékosan, sem gondatlanul nem okozott, hanem azt ártatlanul idézte elő, nem követett el bűncselekményt.

Ilyen klasszikus jogdogmatikai jegy az *egyéni erkölcsi felelősség elve* is. A kor ideológiai és vallási felfogása szerint az ember választani tud jó és rossz között, sorsa nem előre eldöntött, magatartása külső körülményektől közvetve nem determinált. Ebből kiindulva a törvénykönyv nem számolt komolyan a hivatásos bűnözőkkel, és a visszaesőkkel, mert azt vallotta, hogy a bűnös a büntetés alatt jó útra téríthető, szabadulása, után megjavulhat. Ezért nem ismerete ez a Btk. *a határozatlan idejű büntetéseket*, amelyek ezért csak jóval később jelentek meg jogrendszerünkben.¹⁵

A kódex figyelmen kívül hagyta azt a később egyértelművé vált tényt, hogy a bűncselekmény társadalmi jelenség is, de tartalmazta az *igazságos megtorló büntetés eszméjét* is, amely szerint az elkövetett tett súlyával arányban kell megbüntetni az elkövetőt. A rosszért rosszal kell fizetni, tehát a büntetés elvileg igazságos. A klasszikus büntetőjogi iskola a bűncselekményeket mint elvont jogi jelenségeket kezelte, ezért a fő hangsúlyt a büntetőjogi fogalmak szabatos megfogalmazására helyezték.¹⁶

A Csemegi-Kódex megjelenése után néhány évvel kezdtek begyűrűzni Magyarországra a már előzőekben vázolt kriminál-szociológiai és jogszociológiai irányzatok. Ezek hatására alakult ki a magyar büntetőjogászok nézeteire jelentős hatással lévő ún. közvetítő, vagy új klasszikus iskola. Követői korszerűsített formájában fenn kívánták tartani a büntetőjogi felelősség fogalmát, a tételes, k-

lasszikus büntetőjogot akarták továbbfejleszteni a tudomány és a napi gyakorlat eredményeire, tapasztalataira támaszkodva. Álláspontjuk szerint a bűncselekmények elkövetése nem vezethető vissza egyetlen okra, hanem abban társadalmi, gazdasági, biológiai, pszichológiai, morális tényezőknek egyaránt szerepük lehet. Fontos feladatuknak tekintették a bűnözés okainak feltárását, továbbá a bűnmegelőzés, és az elkövetők rehabilitációja módozatainak kidolgozását. Magyarországon ennek az irányzatnak a legjelesebb képviselői *Finkey Ferenc, Vámbéry Rusztem, Fayer László, Angyal Pál és Balogh Jenő* voltak.¹⁷ Ők voltak azok, aki elsősorban szorgalmazták a véleményük szerint túlhaladott egyes törvénykönyvrészek módosítását, hiányainak pótlását. Közülük néhányan részt is vettek az ezzel kapcsolatos kodifikációs munkában, amely az ezerkilencszáznyolcas 36. tc. a büntető törvénykönyvek és bűnvádi perrendtartás kiegészítéséről és módosításáról szóló ún. *I. Büntetőnovella* elfogadásához vezetett.

Ezen törvény megalkotásánál figyelembe vették és hasznosították a magyar és a külföldi jogtudomány és a büntető gyakorlat legfrissebb eredményeit, illetve tapasztalatait.

Ez az akkor korszerű törvény bevezeti a *büntetés feltételes felfüggesztésének intézményét*. A második fejezet megformálja a fiatalokorra vonatkozó rendelkezéseket, és ezzel bevezeti a magyar büntetőjogban a *bűncselekmények megelőzésének* fogalmát. Akinek a bűncselekmény elkövetésekor a büntethetőséghez szükséges értelmi és erkölcsi fejlettsége megvolt, a bíróság vele szemben intézkedéseket foganatosíthatott. Ezek a *dorgálás, próbára bocsátás, javító nevelés, fogház vagy államfogház* voltak, azonban lényegesen alacsonyabb felső határral, mint a felnőtteknél.¹⁸

A szabadságvesztés-büntetést a felnőttektől elkülönítve lehetett csak végrehajtani, a javítóintézeti nevelés végrehajtására pedig külön intézményrendszert kellett felállítani.¹⁹

Ez a törvény a ha „*ketten teszik ugyanazt, az nem ugyanaz*” elvének megfelelően az általánosítás helyett az egyéniesítésre törekszik, különös tekintettel a fiatalokorra vonatkozásában.

A büntető törvényhozás szemléletváltozását tükrözi az is, hogy a fiatalokorra büntetőügyeinek szabályozásával 1913-ban ismét foglalkoznak, és létrehozzák a fiatalokorra bíróságának intézményét.

A társadalmi problémák jogszabályokkal való enyhítése, kezelése mutatkozik meg az 1913. évi 21 tc.-ben megjelenő új büntetési nemben, a *dologház* jogintézményében. Ez egy határozatlan tartamú büntetési nem volt, amely egy évnél rövidebb és öt évnél hosszabb nem lehetett. A jogszabály szerint a bíróság dologházba utalhatta a munkakerülő, ha munkára nevelése és rendes életmódhoz való szoktatása végett azt szükségesnek tartotta. Megjegyzendő, hogy a valóságban ezzel a büntetési nemmel csak ritkán élt a bírói gyakorlat.

Később, 1928-ban bevezették az ún. szigorított dologház intézményét is, amely arra az elméletre alapoz, hogy a visszaesők között létezik egy bűnözői csoport, amelyet egyrésztől bűnözői hajlam, másrésztől bűnözői szokások, életvitel jellemez. Ezekkel az emberekkel szemben a szabadságvesztés-büntetés nem fejtett ki kellő rehabilitációs hatást, ezért úgy gondolták, hogy a kellő eredményt a határozatlan időtartamú biztonsági őrizetbe történő elhelyezéssel oldhatják meg „mely megkísérli ugyan a rendszertől, törvénytisztelő és munkás emberré nevelést, de egyúttal ártalmatlanná teszi őket mindaddig, amíg közveszélyességük tart”²¹

A szociológiai szemléletmód meghonosítása „következményeként” értelmezhetjük az utógondozói hálózat megjelenését is.²² Már a századfordulón jelentek a különféle egyházi, karitatív és társadalmi rabsegélyező egyesületek, és 1908-ban törvényileg szabályozták a gyermek- és ifjúságvédelmi hálózatot. A szabadult felnőttkorú bűnelkövetők utógondozásával kapcsolatosan azonban nem történt elmozdulás, továbbra is társadalmi erőkkel kívánták megoldani ezt a feladatot. Azt, hogy az utógondozás a büntetés-végrehajtás szerves kiegészítője, csak a XX. század harmincas éveiben ismerték fel.²³

Befejezésként Kulcsár Kálmán gondolatait szeretném idézni: „*A jog társadalmi folyamatokba, jelenségekbe, viszonyokba nyúl bele a maga szabályozásával, és a szabályozás következményei is ezekben jelentkeznek. A megalkotandó jogszabály helyessége szempontjából te-*

hát a szabályzandó viszonyok, jelenségek stb. szociológiai feltárása az igazán jelentős. A jogszociológia ott lép be a maga eszközeivel, amidőn értékeli, hogy ezek a viszonyok mennyire, hogyan és milyen megoldásokkal szabályozhatók a jog eszközeivel. S ha a jogszabály következményei, a jogszabály megvalósulását közelítjük meg, a jogszabályból, mint független változóból való kiindulás ebben az esetben is korlátozott, ha nem vesszük figyelembe azokat az explicit, vagy implicit célokat, amelyek elérése végett a jogszabályt kialakították, annak a politikai döntésnek körülményeit, amely a jogalkotás alapjául szolgált.”²⁴

Ezek alapján kijelenthető, hogy a jogszociológiai szemléletmód, a szociológiai iskola kialakulása fontos mérföldkő mind az egyetemes, mind a magyar jog fejlődésében, és hozzájárult mai büntetőjogunk megteremtéséhez is.

Bereczki Zsolt

Felhasznált irodalom

Kulcsár Kálmán: *Jogszociológia*, (Bp. 1997. 45–69. o. (1, 2, 6, 7, 11, 12)

Pescha Vilmos: *Max Weber jogszociológia*, Bp. 1978. 34–40 o. (3, 4, 5)

Vigh József: *Kriminológiai alapismeretek*, (8, 9, 10)

Csizmadia–Kovács–Asztalos: *Magyar állam- és jogtörténet* 314–450. o. (13, 14, 16, 17)

Nagy–Tokaji: *A magyar büntetőjog általános része*, Bp. 1999. 15–44. része. (15, 18)

Balogh–Horváth: *Büntetés-végrehajtási jog* Bp. 1993. 160–184. o (19, 20, 21, 22, 23, 24)